

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА МЕХАНІЗМИ ЗДІЙСНЕННЯ PUBLIC CONTROL IN THE FIELD OF ENSURING ACADEMIC HONESTY: SPECIFIC FEATURES AND MECHANISMS OF IMPLEMENTATION

Олег Бернацький

Директор ТзОВ «Юридична фірма «Адвокат і Закон»

Oleg Bernatskyi

Director, Limited Liability «Company Legal company «Lawyer and Law»

 <https://orcid.org/0000-0003-3133-9034>

 bernatskyi_o@ukr.net

Анотація

У статті проаналізовано правові засади академічної доброчесності в Україні та визначено, що порушення правил у досліджуваній сфері на тепер є надзвичайно поширеним явищем.

Розкрито сутність громадського контролю у сфері забезпечення академічної доброчесності та з'ясовано роль держави в забезпеченні громадського контролю у вказаній сфері. Запропоновано визначення поняття «громадський контроль у сфері забезпечення академічної доброчесності». Обґрунтовано доцільність прийняття єдиного законодавчого акта, який містив би у собі поняття і механізми функціонування громадського контролю загалом та громадського контролю у сфері забезпечення академічної доброчесності, зокрема. Вказано, що такий нормативно-правовий акт сприятиме розбудові законодавства, присвяченого розвитку громадського контролю.

Визначено основні механізми громадського контролю у сфері забезпечення академічної доброчесності та обґрунтовано перспективи подальшого розвитку. Запропоновано для зміцнення громадського контролю у вказаній сфері: створити неурядові організації, які б сприяли підвищенню компетентності і ресурсних можливостей, поліпшенню комунікації, вдосконаленню загальних дій; запровадити механізм діяльності громадських рад для здійснення громадського контролю у вказаній сфері, який підвищить якість процесу підготовки законів і удосконалив нормативно-правову базу загалом; ввести громадську систему збору статистичних даних і моніторингу інформації щодо випадків академічної нечесності в закладах вищої освіти та організувати оприлюднення періодичних відкритих звітів на основі проведених досліджень.

Дослідження проведено на підставі аналізу сучасної наукової літератури, а також чинних нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері забезпечення

Ключові слова:

громадський контроль, механізми реалізації громадського контролю, чесність, академічна доброчесність, порушення правил академічної доброчесності.

академічної доброчесності в Україні. У статті використано загальнонаукові, спеціальні методи наукового пізнання та інші методи теоретичного й емпіричного дослідження, зокрема абстрагування, індукція та дедукція, аналіз і синтез, спостереження та порівняння.

Abstract

The author of the article has analyzed the legal principles of academic honesty in Ukraine and has determined that violations of the rules in the studied field are now extremely widespread phenomenon.

The essence of public control in the field of ensuring academic honesty has been revealed; and the role of the state in ensuring public control in this area has been clarified. The definition of "public control in the field of ensuring academic honesty" has been suggested. The author has substantiated the expediency of adopting a single legislative act, which would contain the concepts and mechanisms of functioning of public control in general and public control in the field of academic honesty, in particular. It has been indicated that such a regulatory act will contribute to the development of legislation focused on the development of public control.

The main mechanisms of public control in the field of academic honesty have been determined and the perspectives for further development have been substantiated. To strengthen public control in this area it has been offered: to create non-governmental organizations that would help to increase the competence and resource capacity, to improve communication and overall actions; to introduce a mechanism of public councils for public control in this area, which can improve the quality of the law-making process and improve the regulatory base in general; to introduce a public system of collecting statistical data and monitoring information on cases of academic dishonesty in higher educational institutions and to organize the promulgation of periodic open reports on the basis of conducted research.

The research was conducted on the basis of the analysis of modern scientific literature, as well as the current normative and legal acts regulating relations in the field of academic honesty in Ukraine. The author of the article has used general scientific, special methods of scientific cognition and other methods of theoretical and empirical research, in particular abstraction, induction and deduction, analysis and synthesis, observation and comparison.

Key words:

public control, mechanisms of public control realization, honesty, academic honesty, violation of the rules of academic honesty.

Вступ

У будь-якій правовій та соціально-орієнтованій державі значна увага населення прикута до питань реформування, зокрема щодо розвитку системи освіти. Адже вказаний напрям державної політики відіграє важливу роль у формуванні засад громадянського суспільства та впливі на визначення ментальності його членів.

В Україні без проведення належних заходів нормативного, організаційно-правового характеру неможливо забезпечити відповідний рівень довіри до академічної спільноти. Зважаючи на значну кількість порушень етичних правил, принципів, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової діяльності з

метою забезпечення довіри до результатів навчання й наукових досягнень, у науковий обіг введено поняття академічної доброчесності.

Інститут академічної доброчесності є відносно новим для національної правової системи, втім визнання у практиці багатьох демократичних держав він вже здобув. Відтак, особливої актуальності у теоретичному та практичному аспектах набуває дослідження сутності, умов, чинників становлення та особливостей здійснення громадського контролю у сфері забезпечення академічної доброчесності, виявлення найбільш дієвих механізмів його реалізації.

Аналіз останніх досліджень

Сьогодні актуальним є з'ясування поняття академічної доброчесності та політики забезпечення академічної доброчесності у вітчизняній та світовій науковій практиці. Першою ґрунтовною працею щодо проблем плагіату та академічної чесності в українському академічному середовищі стала колективна монографія «Академічна чесність як основа сталого розвитку університету» (2016 р.). Її автори, спираючись на досвід зарубіжних країн, довели необхідність формування серед українських учасників освітнього процесу культури академічної чесності, та потребу її адекватного закріплення в юридичному, економічному та соціальному контексті [1]. Згодом з'явилась монографія «Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених» (2017 р.). У ній розглянуто основні проблеми, пов'язані з доброчесністю, з якими стикаються учасники освітньо-наукового процесу закладів вищої освіти; визначено роль наукової етики в розвитку успішної кар'єри науковця тощо [2].

Особливої уваги заслуговують дослідження вчених-правників (Н. Гапон, М. Гриньової, Д. Загірняка, С. Курбатова, О. Меньшова, В. Теремецький, Л. Рижак, В. Ромакіна, О. Цокур, Т. Ярошенко та ін.), які в різні часи працювали над з'ясуванням загальнотеоретичних аспектів формування академічної доброчесності. Так, О. Гужва у своїх працях висвітлює проблеми формування академічної грамотності та етики студентів [3]. Питання формування академічної доброчесності як чинника правового виховання студентської молоді вивчав Ю. Калиновський [4]. Над проблемою формування академічної доброчесності як сталої основи розвитку університету працювали В. Банись, Т. Добко, В. Турчиновський, Т. Фініков [5]. А. Артюхов, Б. Буяк, А. Мельниченко, О. Меньшов у своїх дослідженнях виокремлюють прояви академічної нечесності та розглядають правові аспекти боротьби з плагіатом [5].

Значну кількість публікацій щодо академічної доброчесності має у науковому доробку В. Теремецький. Учений справедливо зазначає, що правила академічної доброчесності для української освіти як системного правового формування є новим явищем; це й обумовило появу досліджень щодо визначення правової природи академічної доброчесності в Україні [6]. У своїх працях науковець детально розглядає та визначає співвідношення етичних і правових норм доброчесності [7], а у співавторстві з О. Аврамовою з'ясовує сучасні проблеми юридичної практики у сфері академічного плагіату в Україні та пропонує шляхи їх вирішення [8].

Проаналізувавши значення соціального явища для теорії і практики демократичного державотворення, зауважимо, що саме громадський контроль є стимулюючим чинником розвитку громадянського суспільства будь-якої сучасної країни. Вітчизняні та зарубіжні автори (О. Андрійко, Р. Арутюнян, В. Беляєв, С. Денисюк, С. Кушнір, Н. Нижник, А. Тарасов, В. Шестак та ін.) заклали фундамент для подальших плідних наукових розробок. Однак таке соціальне явище як громадський контроль у сфері забезпечення академічної доброчесності та його юридична природа досліджувалися лише поверхово. Відтак вказане доводить актуальність і значущість тематики, що розглядається.

Методологія дослідження

Мета статті полягає у дослідженні сутності громадського контролю у сфері забезпечення академічної доброчесності, аналізі механізмів його реалізації в сучасному суспільстві та обґрунтуванні перспектив подальшого розвитку. Реалізація мети зумовила постановку і

послідовне вирішення таких дослідницьких завдань: проаналізувати правові засади академічної доброчесності в Україні; розкрити сутність громадського контролю у сфері забезпечення академічної доброчесності; з'ясувати роль держави в забезпеченні громадського контролю у досліджуваній сфері; визначити основні механізми громадського контролю у сфері забезпечення академічної доброчесності.

Дослідження побудовано на аналізі сучасної наукової літератури, а також чинних нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні.

У статті використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Так, структурно-функціональний метод дозволив визначити функціональні залежності елементів громадського контролю у сфері забезпечення академічної доброчесності. Завдяки теоретико-юридичному методу сформульовано визначення поняття «громадський контроль у сфері забезпечення академічної доброчесності», а застосування інституційного методу сприяло вивченню вказаного етико-правового феномену як інституту, за допомогою якого забезпечується взаємозв'язок з державою. У статті були використані і інші методи теоретичного й емпіричного дослідження (абстрагування, індукція та дедукція, аналіз і синтез, спостереження та порівняння).

Результати дослідження

Правові засади академічної доброчесності в Україні

Україна, обравши чіткий курс на євроінтеграцію, стала на шлях змін та перетворень у сфері освіти, зокрема щодо діяльності педагогів і науковців та забезпечення підготовки здобувачів освіти різних рівнів. Так, М. Рогожа зазначає, що лише за умови широкої взаємодії та співробітництва з європейськими інституціями освіта може бути як ефективною, так і конкурентоспроможною [9, с. 233]. У вітчизняному освітньому і науковому середовищі поступово впроваджуються нові світові стандарти, які знаходять своє правове закріплення у Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність» та ін. Найважливішим пріоритетом не лише європейської, а й світової освітньо-наукової політики є академічна доброчесність, що впливає на якість вищої освіти, оскільки заснована на фундаментальних цінностях, які зумовлюють стиль поведінки всіх учасників освітнього процесу [10, с. 636-646]. На підтвердження вказаному, науковці зауважують, що у сучасному розвиненому суспільстві дотримання кодексу академічної доброчесності - це імідж і репутація навчального закладу. Завдяки дотриманню академічної доброчесності можлива передача знань, культури, а також формування нових ідей, створення інновацій [11, с. 160].

Статтю 6 Закону України «Про освіту» (надалі - Закон) від 28.09.2017 р., академічну доброчесність віднесено до принципів державної політики у сфері освіти. Стаття 42 Закону визначає умови дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками та здобувачами освіти, види порушень та передбачає відповідальність за них [12]. Поняття академічна доброчесність трактується як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [12].

На жаль, склалося так, що порушення академічної доброчесності - це постійна міжнародна проблема загальної якості вищої освіти. Провівши аналіз положень Закону України «Про освіту» варто зауважити, що серед правил академічної доброчесності виділяють такі групи:

- по-перше, правила щодо стандартів освіти (об'єктивне оцінювання результатів навчання; самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти);
- по-друге, правила щодо стандартів охорони авторського права (дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; встановлення рівня оригінальності наукового твору, посилення на першоджерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей);

- по-третє, правила щодо стандартів достовірної інформації (надання достовірної інформації про методику і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну діяльність).

Проте, порушення вказаних правил у сфері забезпечення академічної доброчесності в Україні натеper є надзвичайно поширеним явищем. Це зі свого боку зумовлює організацію громадського контролю у досліджуваній сфері.

Поняття та сутність громадського контролю у сфері забезпечення академічної доброчесності

Громадський контроль в процесі демократизації суспільства набуває все більшого значення. Адже такий контроль - це один із основних чинників дотримання балансу, рівності, взаємної відповідальності у відносинах особистості, суспільства і держави, який має на меті забезпечити соціальну справедливість.

Питання громадського контролю як невід'ємного елемента забезпечення законності є актуальним у цьому аспекті, адже покликане позитивно впливати на якість підготовки законів та інших нормативно-правових актів, що відображається на процесі забезпечення єдиного правового простору України [13, с. 3].

Наукове дослідження такої проблематики пояснюється тим, що залучення громадськості, яка має здійснювати відповідний контроль за її інституційними структурами є однією з функцій держави щодо забезпечення громадської участі.

Громадський контроль вже тривалий час є предметом полеміки у науковій літературі з різних галузей знань. Вчені постійно намагаються уявити та описати об'єктивні й складні процеси, які постають в процесі формування громадянського суспільства в галузях теорії держави і права, державного управління, конституційного права й адміністративного права тощо [14, с. 96].

Нині термін «громадський контроль» вживається у двох значеннях. У широкому сенсі громадський контроль - це суспільне явище, при якому громадянське суспільство бере безпосередню участь у визначенні основних напрямів внутрішньої і зовнішньої політики держави, у вирішенні суспільно значимих питань на всіх рівнях та контролює процес її реалізації [15, с. 14]. У вузькому сенсі громадський контроль здійснюється громадянами і інституційними структурами громадянського суспільства за діяльністю органів влади, з метою виявлення і припинення різних видів зловживань останньою [16, с. 25].

Проаналізувавши визначення громадського контролю, пропонуємо під поняттям громадського контролю у сфері забезпечення академічної доброчесності розуміти організаційно оформлену діяльність, що здійснюється громадськими об'єднаннями та іншими інститутами громадянського суспільства згідно з положеннями норм Конституції України, законів України, інших нормативно-правових актів та з дотриманням ними державної дисципліни у вказаній сфері.

Важливим є питання визначення суб'єктів громадського контролю окремими науковцями. Так, на думку С. Кушніра, суб'єктами громадського контролю виступають громадяни, загальні збори громадян, громадські інспекції, громадські організації та політичні партії, профспілки, громадські ради при органах державної влади та інші учасники громадянського суспільства [17, с. 9]. С.А. Косінов до суб'єктів громадського контролю відносить громадян, громадські організації, політичні партії, профспілки та інших учасників громадянського суспільства [18, с. 17].

Сьогодні в національному законодавстві громадський контроль у сфері забезпечення академічної доброчесності визначається умовно. При цьому роль громадянина як учасника громадських структур під час здійснення громадського контролю у досліджуваній сфері є важливою. Завдяки своїй активній громадській позиції такий суб'єкт спрощує процес громадсько-політичної організації життя суспільства, сприяє відкриттю перспектив для формування нового стереотипу, який дасть можливість відстоювати власний індивідуальний інтерес.

Суб'єктами громадського контролю у сфері забезпечення академічної доброчесності виступають інституційні структури суспільства, а також особи, які проявляють громадянську свідомість і активність.

Громадський контроль у сфері академічної доброчесності займає чільне місце. Серед особливостей його здійснення слід виділити такі:

1) є суспільною діяльністю, яка не приносить матеріального доходу, що спонукає осіб з активною громадянською позицією до об'єднання лише на основі твердих переконань;

2) суб'єктами громадського контролю є особи, які мають значущість у суспільстві та вагомий суспільний авторитет;

3) громадянське суспільство є центром людських інтелектуальних ресурсів, наукових надбань, освітніх досягнень тощо. Суб'єктами громадського контролю у сфері забезпечення академічної доброчесності стають найбільш свідомі члени суспільства. Загальновідомо, що чим більше в державному апараті виражена тенденція до зміни державних інтересів партикулярними, тим більше незатребуваними для нього залишаються інтелектуальні ресурси суспільства. Ці ресурси переходять у сферу громадського контролю.

Громадський контроль у сфері забезпечення академічної доброчесності необхідний як суспільству, так і державній владі. Оскільки він повинен забезпечувати дотримання закону, а також захищати права і свободи людини та громадянина. Такий контроль є вигідним і самій державі, адже є стимулом, що спонукає її постійно вдосконалюватися. На підтвердження цьому зауважимо, що: по-перше, громадський контроль у досліджуваній сфері - це впливова сила, яка спонукає посадових осіб корегувати свої дії, проявляти власну відповідальність і компетентність; по-друге, громадський контроль у сфері забезпечення академічної доброчесності допомагає вести відкритий і чесний діалог із владою про стратегію і тактику розвитку країни, визначити пріоритетні напрями. У результаті зворотнього зв'язку із суспільством влада здатна не лише чути, але й підтримувати вимоги громадян щодо проведення необхідних реформ у країні, пов'язаних із забезпеченням академічної доброчесності.

Загалом в Україні недосконалість національного законодавства в досліджуваній сфері має негативний вплив на розбудову демократичної соціальної та правової держави. Тож постає нагальна потреба в прийнятті єдиного законодавчого акта, який містив би у собі поняття і механізми функціонування громадського контролю загалом та громадського контролю у сфері забезпечення академічної доброчесності, зокрема. Вважаємо, що такий нормативно-правовий акт сприятиме розбудові законодавства, присвяченого розвитку громадського контролю.

Механізми здійснення громадського контролю у сфері забезпечення академічної доброчесності

До системи громадського контролю відносяться різноманітні механізми впливу громадянського суспільства на державу.

Найважливішим механізмом здійснення громадського контролю є медіа контроль. Засоби масової інформації (надалі - ЗМІ) контролюють діяльність органів влади шляхом виявлення, збору, обробки і поширення інформації. Природно, що відомості, які надаються ЗМІ, відображають не лише відображення подій і фактів, а до них подається коментар, оцінка. У результаті цього в особи, яка отримала таку інформацію формується власна думка про події і факти.

Актуальними у ЗМІ є дослідження питань щодо дотримання академічної доброчесності, встановлення різновидів її порушення, з'ясування відповідальності за недотримання вимог академічної доброчесності, дослідження особливостей здійснення громадського контролю в цій сфері, а також формування академічної культури та підвищення її рівня в науковому середовищі.

Важливим дієвим механізмом громадського контролю у сфері забезпечення академічної доброчесності виділяють суспільний моніторинг. Суть якого полягає в проведенні громадськими організаціями комплексу заходів, що проводяться з метою визначити проблемні питання в діяльності центральних органів державної влади при здійсненні ними управлінських функцій [19].

Серед основних методів суспільного моніторингу виділяють: аналіз нормативно-правових документів у сфері забезпечення академічної доброчесності; зовнішнє спостереження за роботою посадових осіб органів державної влади, а також колегіальних органів при розробці і ухваленні управлінських рішень у цій сфері; дослідження та аналіз сайтів центральних органів державної влади на предмет інформаційного наповнення; проведення експертних опитувань щодо забезпечення академічної доброчесності в сучасному науковому світі.

Забезпечення ефективності суспільного моніторингу значною мірою залежить від доступності формалізованої інформації про орган державної влади і його інформаційної відвертості.

Схожим за змістом до суспільного моніторингу виокремлюють механізм громадського контролю - громадську експертизу (незалежний від органів державної влади аналіз соціально значимих практик з точки зору їх відповідності суспільному інтересу, який відстоює громадська організація або ініціативна група, що є замовником експертизи).

Така процедура громадської експертизи сприяє неурядовим організаціям стати учасниками вироблення державної політики в досліджуваній сфері і бути суспільними контролерами її реалізації.

У Франції, Іспанії, Бельгії та Канаді поширена така форма залучення громадськості до контролю над ухваленням державних рішень, як громадські ради, що функціонують при органах державної влади і місцевого самоврядування. Під громадськими радами варто розуміти такі утворення за участю представників громадськості, які мають формалізовану внутрішню структуру, певні повноваження, і з якими державні органи консультуються при прийнятті і виконанні державних рішень у певній сфері [20].

Вважаємо за доцільне запровадження в Україні такого механізму здійснення громадського контролю у сфері забезпечення академічної доброчесності, адже в результаті діяльності громадських рад підвищуватиметься якість процесу підготовки законів і вдосконалюватиметься нормативно-правова база загалом.

Отже, нині функціонують різні механізми громадського контролю в сфері забезпечення академічної доброчесності, однак не завжди вони використовуються повною мірою. Пропонуємо для подальшого зміцнення громадського контролю у вказаній сфері створити неурядові організації, які б сприяли підвищенню компетентності і ресурсних можливостей, поліпшенню комунікації, вдосконаленню загальних дій.

Висновки

У результаті проведеного дослідження було встановлено, що проблематика академічної доброчесності є багатовимірною, адже в ній поєднано відповідні фундаментальні цінності, механізми й інструменти їхнього забезпечення та просування.

Наявність нормативно-правового забезпечення в Україні має позитивний вплив на впровадження та дотримання принципів академічної доброчесності, втім наша держава значно відстає від інших більш розвинутих країн в цьому напрямі.

У сучасних умовах громадський контроль є неодмінною умовою оптимізації контрольної діяльності в межах всієї держави. Дієве застосування громадського контролю у сфері забезпечення академічної доброчесності здатне подолати конфлікти та протиріччя, що виникають у вказаній сфері, та, як наслідок, дозволить скорегувати існуючу систему освіти та здійснити пошук нових шляхів розвитку, що відповідатимуть сучасним потребам демократичної держави та громадянського суспільства.

Із метою розбудови цілісної та ефективної системи громадського контролю у сфері забезпечення академічної доброчесності в українській вищій школі пропонуємо здійснити такі заходи: створити неурядові організації, які сприяли б підвищенню компетентності і ресурсних можливостей, поліпшенню комунікації, вдосконаленню загальних дій; запровадити механізм діяльності громадських рад для здійснення громадського контролю у вказаній сфері, який підвищить якість процесу підготовки законів і удосконалив нормативно-правову базу загалом; ввести громадську систему збору статистичних даних і моніторингу інформації щодо випадків академічної нечесності в закладах вищої освіти та організувати оприлюднення періодичних відкритих звітів на основі проведених досліджень.

Вбачається, що перспективи подальших наукових досліджень мають бути спрямовані на вдосконалення та пошук нових шляхів підвищення ефективності громадського контролю у сфері забезпечення академічної доброчесності.

Перелік літератури та джерел інформації

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету. Міжнар. благод. фонд «Міжнародний фонд дослідження освітньої політики»; [авт. кол.: Т. Фініков, Т. Добко, В. Турчиновський, В. Хмарський, М. Дойчик, А. Мельниченко, А. Артюхов, О. Меньшов, Б. Буяк, Т. Лічман, І. Дегтярьова]. Київ: Таксон, 2016. 234 с.
2. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А.Є. Артюхова, І.О. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
3. Гужва О. О. Що потрібно знати про плагіат: посібник з академічної грамотності та етики для «чайників». 2012. URL: http://library.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/biblio/PDF/books_ac-gr.pdf (дата звернення 26.02.2020).
4. Калиновський Ю. Ю. Академічна чесність як чинник правового виховання студентської молоді. *Гілея*. 2012. Вип. 63. С. 477-482.
5. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Т. В. Фініков (ред.). Київ: Таксон, 2016. 234 с.
6. Теремецький В.І. Правова природа академічної доброчесності в Україні. Академічна доброчесність: виклики сучасності: *Збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян* (Республіка Польща, Варшава, 11.03-23.03.2019). Варшава, 2019. С. 151-155.
7. V. Teremetskyi, O. Avramova, A. Hrubinko, L. Krupnova, K. Lisohorova. Ethical And Legal Essence of Academic Integrity In Ukrain. *Journal of Law and Political Sciences*. 2020. Vol. 25. Issue 4. P. 272-290. URL: https://drive.google.com/file/d/1_NvjlhM_lrM73_GcUSO0_3p-P7QooZ6/view (дата звернення 26.02.2020).
8. Теремецький В.І, Аврамова О.Є. Сучасні проблеми юридичної практики у сфері академічного плагіату в Україні: аспект правильного цитування перекладів. *International scientific and practical conference «Legal practice in EU countries and Ukraine at the modern stage: Conference proceeding, January 25-26, 2019*. Arad: Izdevniceciba "Daltija Publishing", Romania. P. 436-439.
9. Рогожа М.М. Етичне регулювання академічного середовища у проблемному полі академічної етики: осмислення механізмів дієвості Бухарестської декларації. *Філософія освіти. Philosophy of Education: науковий журнал*. 2014. № 1 (14). С. 232-241.
10. Aultman L. P., Williams-Johnson M.R. & Schutz P. A. Boundary dilemmas in teacher-student relationships: Struggling with «the line». *Teaching and Teacher Education: An International Journal of Research and Studie*. № 25 (5). P. 636-646. URL: <https://www.learntechlib.org/p/195556/> (дата звернення 26.02.2020).
11. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. моногр. / за заг. ред. Н.Г. Сорокіної, А.Є. Артюхова, І.О. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
12. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 26.02.2020).
13. Остапенко А.С. Общественные объединения в контексте «демократии участия»: диалог гражданского общества и государства. *Государственная власть и местное самоуправление*. 2010. № 8. С. 3-5.
14. Капустина М.А. Право, общество, государство. *Известия вузов. Правоведение*. 2008. № 5. С. 92-106.
15. Гончаров А.А. Гражданский контроль над органами власти. М.: Весь мир, 2010. 224 с.
16. Нижник Н. Контроль у сфері державного управління. *Вісник УАДУ*. 1998. № 2. С. 23-31.
17. Кушнір С.М. Правові засоби громадського контролю в механізмі правового регулювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Запоріжжя, 2011. 18 с.
18. Косінов С.А. Суб'єкти громадського контролю. *Проблеми законності*. 2015. Вип. 129. С. 10-19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2015_129_4 (дата звернення 26.02.2020).
19. Манжола П. Методика та порядок організації проведення громадянського моніторингу стану поширення корупційних діянь у політичній, економічній і соціальній сферах. URL: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/june2009/8.htm> (дата звернення 26.02.2020).
20. Боржелли Н. Брайт В. Консультативные общественные советы: особенности организации и деятельности. *Государство и гражданское общество: практика эффективного взаимодействия. Международный опыт*. Минск: ФУАинформ, 2009. С. 154-161.